

DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Kunnskapsministeren

Stortinget
Karl Johansgate 22
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref
23/3236-

Dato
27. juni 2023

Svar på spørsmål fra Kontroll og konstitusjonskomiteen om håndtering av spørsmålet om habilitet

Jeg viser til spørsmål fra Kontroll- og konstitusjonskomiteen av 21. juni 2023. Komiteen ber om all relevant informasjon knyttet til saken om min habilitet, og en skriftlig redegjørelse fra meg.

Innledning

Jeg har gjort feil ved håndteringen av spørsmål om min habilitet. Det er alvorlig, og det beklager jeg. Jeg har et ønske om å være åpen og ærlig om denne saken og å rydde opp på best mulig måte. Jeg setter derfor pris på muligheten til å redegjøre for saken for komiteen.

Jeg er nær venn med tre av styremedlemmene i Utøya AS. Dette fører til at jeg er inhabil i saker som innebærer en særlig fordel for disse personene, jf. forvaltningsloven § 6 annet ledd. Saker som har økonomisk betydning for Utøya AS vil kunne ha en slik betydning for disse personene at jeg er inhabil til å delta i saksforberedelsen av eller ta avgjørelser i sakene.

Jeg er også god venn med Frode Elgesem. Jeg har kommet til at jeg er inhabil også i saker som berører ham. Det betyr at jeg ikke skal delta i saksforberedelse eller ta avgjørelser i saker som kan innebære særlig fordel, tap eller ulempe for ham.

Fordi jeg ikke vurderte min habilitet overfor disse personene på en god nok måte på et tidligere tidspunkt, har jeg tatt avgjørelser som jeg ikke skulle vært involvert i. Dette beklager jeg.

Redegjørelse

Jeg tiltrådte som kunnskapsminister 14. oktober 2021. Kort tid etter tiltredelsen hadde jeg en samtale med daværende departementsråd i Kunnskapsdepartementet. Samtalen dreide seg primært om det var forhold vi burde være oppmerksomme på i min rolle som statsråd i Kunnskapsdepartementet. I den forbindelse omtalte jeg Frode Elgesem som en god venn, og nevnte at problemstillinger kunne komme opp som følge av at jeg er overlevende etter terroren 22. juli 2011.

Jeg burde allerede på dette tidspunktet gått gjennom min habilitet overfor ulike aktører som har eller har hatt en rolle i forbindelse med terroren 22. juli. Habilitet må alltid vurderes knyttet til konkrete saker, for eksempel konkrete utnevnelser eller tilskudd, og en generell gjennomgang kunne bidratt til å synliggjøre disse problemstillingene.

Jeg vil nedenfor redegjøre for både hendelser og vurderinger som har vært sentrale i denne saken.

Den nasjonale støttegruppen etter 22. juli

I mars 2022 ba jeg embetsverket om bistand til å vurdere min habilitet i forbindelse med vurdering av tilskuddet til Den nasjonale støttegruppen etter 22. juli (heretter Støttegruppen) i revidert nasjonalbudsjett for 2022, fordi jeg er medlem av Støttegruppen. Jeg mente selv at jeg ikke var inhabil, men ba likevel om bistand til en vurdering 18. mars 2022. Embetsverkets vurdering 21. mars 2022 var at jeg ikke var inhabil i saker som berører Støttegruppen, og jeg konkluderte også selv med at jeg ikke var inhabil.

Utøya AS

Jeg er nær venn med tre av styremedlemmene i Utøya AS. Jeg har vært samboer med Martin Henriksen, og vi har barn sammen. Hilde Firman Fjellså og Marianne Wilhelmsen er mine nære venner. Vennskapene er av en slik karakter at jeg er inhabil i saker som innebærer en særlig fordel for disse personene.

I saker som har betydning for Utøya AS, enten økonomisk eller på andre måter, skulle jeg vurdert om min inhabilitet overfor disse styremedlemmene gjør at jeg ikke kan delta i saksforberedelsen av eller ta avgjørelser i disse sakene.

Utøya AS er et non-profit selskap, der eventuelt overskudd går tilbake til virksomheten. Utøya AS har som formål å tilrettelegge for arrangementer og aktiviteter som fremmer demokrati og menneskerettigheter, videreutvikle Utøya som et viktig leir-, kurs- og møtested for AUF og arbeiderbevegelsen, samt ivareta Utøya som minneste og læringscenter for nåværende og fremtidige generasjoner. AUF utnevner styremedlemmene til Utøya AS, og styremedlemmene mottar ikke honorar for sitt styrearbeid. AUF er eier av Utøya AS. Utøya AS mottar ikke direkte støtte fra Kunnskapsdepartementet.

Det Europeiske Wergelandsenteret (Wergelandsenteret) ble stiftet av Stortinget og Europarådet i 2008 som et ressurscenter for opplæring i demokratisk medborgerskap, menneskerettigheter og mellomkulturell forståelse for medlemsstatene i Europarådet. Senteret mottar driftsstøtte fra Kunnskapsdepartementet, men hovedinntekten er prosjektstøtte gjennom bl.a. EØS-midler til arbeid med demokrati, menneskerettigheter og sivilsamfunn i Øst-Europa. Senteret har siden 2017 mottatt tilskudd til skoleprosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap» (heretter kalt prosjektet). Wergelandsenteret sender årlige søknader til Kunnskapsdepartementet, og senteret rapporterer årlig på bruk av midlene til departementet. Det er et fast årlig møte mellom Wergelandsenteret og embetsverket om hele omfanget av aktiviteten deres, der dette prosjektet også tas opp særskilt. I budsjettene for 2022 og 2023 hadde jeg som kunnskapsminister ansvaret for tilskuddet til prosjektet, som ble videreført på samme nivå som under Solberg-regjeringen, med 5 millioner kroner per år.

Jeg har ikke foreslått endringer i tilskuddet til verken Wergelandsenteret eller prosjektet ut over ordinær prisjustering av driftsbevilgningen, men forslag om videreføring av tilskuddet i de årlige statsbudsjettene er uansett mitt ansvar.

Utøya AS har en helt sentral rolle i prosjektet. Utøya AS har samarbeidet med Wergelandsenteret og 22. juli-senteret om utviklingen av prosjektet, og det foregår i stor grad på Utøya. Prosjektet kan ikke gjennomføres uten deltakelse fra driftsselskapet Utøya AS. Wergelandsenteret mottar tilskuddet, og Utøya AS fakturerer Wergelandsenteret basert på faktisk aktivitet på øya i forbindelse med prosjektet. Prosjektet har stor betydning for Utøya AS fordi det bidrar til oppnåelse av formålet med virksomheten på øya. På grunn av denne nære forbindelsen blir tilskuddet til Wergelandsenteret i habilitetssammenheng derfor også sett på som økonomisk støtte til Utøya AS. Ettersom tilskuddet er av såpass stor betydning for Utøya AS, er det etter min vurdering slik at dette likevel innebærer en «særlig fordel» for styremedlemmene personlig selv om de økonomisk ikke tjener på tilskuddet.

Det er forholdene omtalt over som gjør at jeg er inhabil i avgjørelser om tilskuddet til skoleprosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap». Jeg burde vurdert om mitt vennskap med styremedlemmene i Utøya AS gjorde at jeg ikke kunne være involvert i avgjørelsene om dette tilskuddet allerede da jeg tiltrådte som statsråd. Ettersom Wergelandsenteret var mottaker av støtten, oppfattet jeg ikke at min relasjon til styremedlemmer i Utøya AS var relevant. Det var feil. Jeg burde forstått på et tidligere tidspunkt at samarbeidet mellom Wergelandsenteret og Utøya AS i dette prosjektet er så tett at tilskuddet til Wergelandsenteret kan anses som økonomisk støtte til Utøya AS, og at jeg derfor burde vurdert min habilitet.

Wergelandsenteret sendte 31. mars 2023 den ordinære søknaden til departementet om støtte i kommende budsjettår. For 2024 ber de om økt driftsstøtte og søker om en økning til prosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap», fra 5 millioner kroner til 6,5 millioner kroner.

I forbindelse med budsjettarbeidet for 2024 ba politisk ledelse ved Sindre Lysø 25. april 2023 fagavdelingen i departementet om en gjennomgang av støtten til de ulike freds- og menneskerettighetssentrene, som ligger i min portefølje.

I samme periode ba statssekretær Sindre Lysø embetsverket om å vurdere hans habilitet i saker som berører Utøya AS. Vurderingen fra embetsverket ble gjort på generelt grunnlag og var ikke knyttet til en konkret sak. Den 20. mars 2023 hadde embetsverket et møte med Lysø for å belyse saken. Det forelå en første vurdering fra embetsverket 10. april 2023 som konkluderer med at han verken på bakgrunn av sin tidligere rolle som styremedlem i Utøya AS eller sitt bekjentskap med daglig leder for Utøya AS, er inhabil overfor Utøya AS eller Støttegruppen. Den 25. april 2023 ba Lysø om en tilleggsvurdering basert på sitt vennskap med personer i AUF-ledelsen og det forhold at AUF er eier av Utøya AS. Den 4. mai 2023 mottok han embetsverkets endelige vurdering om at han på dette grunnlaget er inhabil i saker som gjelder økonomisk støtte til Utøya AS. Sindre Lysø konkluderte med at han er inhabil i saker om økonomisk støtte til Utøya AS.

Statssekretærens inhabilitet utløste et behov for justeringer av saksgangen i politisk ledelse for saker som vedrører tilskuddet til skoleprosjektet i forberedelsene til statsbudsjettet for 2024, slik at Lysø ikke ble involvert i forberedelser eller beslutning av saker som var berørt av hans inhabilitet. I den forbindelse ble jeg 16. mai 2023 oppmerksom på Lysø sin habilitetsvurdering knyttet til Utøya AS. Jeg ba samme dag departementsråden om en habilitetsvurdering av meg knyttet til Utøya AS. Denne forelå 31. mai 2023, og jeg konkluderte samme dag med at jeg er inhabil i saker som gjelder økonomisk støtte til Utøya AS. Den 6. juni 2023 anmodet jeg Statsministerens kontor om at det ble oppnevnt settestatsråd i saker om økonomisk støtte til Utøya AS. Embetsverket gjorde også en tilleggsvurdering knyttet til det konkrete skoleprosjektet, som jeg mottok 14. juni 2023. Jeg konkluderte med at jeg, selv om Utøya AS ikke mottar støtte direkte fra Kunnskapsdepartementet, også er inhabil i saker om økonomisk støtte til skoleprosjektet «22. juli og demokratisk medborgerskap».

Jeg har i min tid som statsråd ikke diskutert driften av Utøya AS eller dette prosjektet med noen av styremedlemmene i Utøya AS. Jeg har heller ikke hatt egne møter med Wergelandsenteret. I møter jeg har hatt med direktørene for freds- og menneskerettighetssentrene, har også direktøren for Wergelandsenteret deltatt. Den 14. februar 2022 ble det avholdt et felles møte mellom meg og direktørene ved de syv freds- og menneskerettighetssentrene, der sentrene orienterte om sitt arbeid, og kommenterte regjeringsplattformens ambisjoner knyttet til menneskerettigheter, rasisme og ekstremisme. Den 22. november 2022 arrangerte jeg et seminar med freds- og menneskerettighetssentrene om deres arbeid i sektoren.

Jeg deltok på en konferanse på Utøya 27. mars i år, om skolens rolle og ansvar i forebyggingen av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Den ble arrangert av Utøya AS og Wergelandsenteret, i samarbeid med Ekstremismekommisjonen.

Jeg har heller ikke hatt egne møter med Utøya AS. Jeg har truffet daglig leder og andre ansatte i Utøya AS når jeg har vært på Utøya, men ikke hatt møter med dem. Min statssekretær har hatt en samtale med daglig leder for Utøya AS, der de snakket om bygging av nytt 22. juli-senter og samarbeid med Støttegruppen.

Jeg har ellers besøkt Utøya ved flere anledninger, og blant annet truffet elever som er der gjennom prosjektet.

Konsekvenser av min inhabilitet

Den 20. juni 2023 ble det oppnevnt settestatsråd i saker der jeg er inhabil på grunn av min relasjon til Martin Henriksen, Hilde Firman Fjellså og Marianne Wilhelmsen.

Det er settestatsråden som skal behandle saker der jeg på grunn av relasjonen med de aktuelle styremedlemmene er inhabil, og behandlingen av tilskuddet til prosjektet i kommende budsjetter vil bli håndtert av settestatsråden. Saken vil bli forberedt av embetsverket i Kunnskapsdepartementet på vanlig måte.

Frode Elgesem

Frode Elgesem og jeg ble kjent i juli 2011. Han var AUFs bistandsadvokat under 22. juli-rettsaken, og vi jobbet tett i årene etter terroren. Han ble en god venn og vi har holdt jevnlig kontakt.

Jeg tenkte opprinnelig at jeg ikke var inhabil overfor Elgesem. Jeg burde vurdert min habilitet overfor Elgesem på en grundigere måte allerede høsten 2021, herunder konsekvenser av en eventuell inhabilitet.

Elgesem er dommer i Borgarting lagmannsrett, leder av Norges OECD-kontaktpunkt for ansvarlig næringsliv, medlem av Dommerforeningens menneskerettighetsutvalg, og tidligere leder av Advokatforeningens menneskerettighetsutvalg. Han er styreleder i Raftostiftelsen, som er ett av syv freds- og menneskerettssentre som mottar tilskudd fra Kunnskapsdepartementet. Kunnskapsdepartementet utnevner ikke styreleder for Raftostiftelsen. Jeg burde imidlertid sett at dersom jeg var inhabil overfor Elgesem, ville tildeling av midler til Raftostiftelsen kunne utgjøre en slik fordel for Elgesem som styreleder at jeg kunne være inhabil til å delta i avgjørelser om tildelingen.

Raftostiftelsen mottar driftsstøtte fra Kunnskapsdepartementet. I forbindelse med budsjettforliket på Stortinget i desember 2021 ble det besluttet å tildele 3 mill. kr. til prosjektering av nytt bygg (Raftohuset). Forslaget om å øke bevilgningen kom ikke fra regjeringen.

Jeg mottok 3. mars 2023 en SMS fra Elgesem der han tok opp saken om mulig tilskudd til nytt bygg for Raftostiftelsen. I meldingen tok han opp spørsmålet om habilitet: «(...) *Saken er selvfølgelig veldig viktig for Rafto, men jeg er ikke helt sikker på hvordan en habilitetsvurdering vil falle ut. Jeg vil bare at du er klar over dette i god tid slik at det kan*

håndteres ryddig fra alle sider – og slik at saken ikke skaper noen problemer for deg. (...)»
Dagen etter svarte jeg følgende om dette: «(...) *Jeg skal selvsagt sjekke at alt slikt er i orden. Fint at du er ryddig! (...)*»

Etter denne meldingen tenkte jeg som tidligere at jeg var habil, da det i utgangspunktet skal mye til før vennskap i seg selv fører til inhabilitet. Det var en vurdering jeg burde gjort på en grundigere måte. Vi har jevnlig, men ikke hyppig kontakt, og samtalene dreier seg i hovedsak om samfunnsspørsmål. Han var i mitt bryllup i 2022 sammen med 120 andre gjester, og han hadde et innslag på mitt utdrikningslag i forkant. Jeg lånte også hans hage i forbindelse med at jeg i juni 2021 ga ut bok om terroren 22. juli 2011, noe som virket naturlig på grunn av relasjonen til tema for boken.

Departementet mottok 24. mars 2023 budsjettinnspillet fra Raftostiftelsen. Innspillet er per dags dato ikke forelagt politisk ledelse i departementet.

I samme periode skulle det utnevnes ett nytt medlem og ett varamedlem i styret for Wergelandsenteret. Senterets styre utnevnes av Kunnskapsdepartementet, men tre av syv styremedlemmer nomineres av Europarådet. Jeg har fått opplyst at senteret har et styrehonorar på kr 2 000 per styremøte, og ordinært avholder to styremøter i året.

Jeg mottok først ett notat fra embetsverket og besluttet å oppnevne de styremedlemmene som var nominert av Europarådet eller som var foreslått gjenoppnevnt. Deretter mottok jeg 13. mars 2023 notat fra embetsverket med forslag til navn for å fylle ledige styre- og varaplasser. Elgesem var ikke en av de foreslåtte kandidatene. Det er helt vanlig prosedyre å få forslag fra embetsverket før det gjøres en politisk vurdering av hvem som skal utnevnes. Vi hadde en diskusjon i politisk ledelse med ulike navn og kom frem til at Elgesem var den vi ønsket å utnevne som styremedlem på grunn av hans solide kompetanse som jurist og engasjement i Rafto-stiftelsen. Det er mitt ansvar at vi diskuterte Elgesem, at jeg foreslo Elgesem, og at jeg utnevnte Elgesem. Den 30. mars 2023 hadde statssekretær Sindre Lysø og Elgesem kontakt på SMS og telefon om styrevervet. Den 13. april 2023 besluttet jeg å utnevne Elgesem til styremedlem i Wergelandsenteret. Dette burde jeg ikke gjort uten at jeg først på en tilfredsstillende måte hadde vurdert min habilitet overfor ham.

I etterkant av vurderingene av habilitet knyttet til Utøya AS tenkte jeg gjennom om det kunne være ytterligere habilitetsutfordringer overfor personer jeg har en relasjon til ifm. Utøya, 22. juli og relaterte temaer. At jeg kunne være inhabil ovenfor styremedlemmer i et selskap som samarbeider med en institusjon jeg har som en del av min portefølje, gjorde også at jeg tenkte gjennom de institusjonene jeg har ansvar for som statsråd og som, direkte eller indirekte, er i befatning med 22. juli. 12. juni 2023 ba jeg om bistand til å vurdere min habilitet overfor Elgesem på nytt, med tanke på at jeg i april hadde oppnevnt han til styremedlem i Wergelandsenteret. Jeg burde bedt om bistand til å gjøre en ny vurdering før denne utnevnelsen.

Jeg hadde frem til dette tidspunktet vurdert meg selv som habil ovenfor Elgesem. Jeg hadde tenkt igjennom de spørsmålene vi normalt stiller oss knyttet til habilitet, som hvordan vi ble kjent, hvor ofte og i hvilke sammenhenger vi har truffet hverandre, hva vi snakker om når vi møtes, hvor ofte vi har hatt kontakt og ved hvilke anledninger osv. Jeg hadde tenkt mindre på andre sider ved min relasjon til Elgesem, som følger av temaet som binder oss sammen.

Jeg mottok habilitetsvurderingen 14. juni 2023. Embetsverkets vurdering var da at jeg ikke var inhabil overfor Elgesem. Etter å ha lest vurderingen tenkte jeg grundigere over min relasjon til Elgesem, og gikk systematisk gjennom den kommunikasjonen jeg har hatt med ham. Da festet jeg meg særlig ved SMS-en fra Elgesem 3. mars 2023 der han tok opp spørsmålet om habilitet. Jeg tenkte også gjennom vennskapets karakter og bakgrunn.

Det som etter min vurdering skiller dette vennskapet fra andre lignende vennsforhold, er det at vi sammen håndterte oppfølgingen etter terroren, noe som binder oss sammen på en spesiell måte. Frode Elgesem var en viktig støtte for meg, både i tiden da vi hadde mye kontakt på grunn av rettssaken, og i årene etter. Etter en helhetsvurdering kom jeg 16. juni til at jeg er inhabil i saker som innebærer en særlig fordel for Frode Elgesem.

Meldingen fra ham 3. mars og mitt svar 4. mars skulle vært journalført tidligere.

Konsekvenser av min inhabilitet

Den 20. juni 2023 ble det oppnevnt settestatsråd i saker der jeg på grunn av relasjonen med ham er inhabil.

Behandlingen av saker som har eller kan ha betydning for Elgesem vil bli håndtert av settestatsråden. Sakene vil bli forberedt av embetsverket i Kunnskapsdepartementet på vanlig måte. Settestatsråden vil også vurdere hvilke konsekvenser min inhabilitet skal ha for utnevnelsen av Elgesem som styremedlem i Wergelandsenteret, og for andre saker knyttet til Wergelandsenteret og Raftostiftelsen.

Oppsummering

Feilen jeg gjorde ved ikke å vurdere min habilitet i disse to sakskompleksene tidlig nok og grundig nok, har ført til at jeg har vært involvert i flere saker der jeg på grunn av inhabilitet skulle fratrudd. Dette gjelder tilskuddene til skoleprosjektet for 2022 og 2023, til Raftostiftelsen i 2022 og 2023 og utnevnelsen av Frode Elgesem som styremedlem i Wergelandsenteret 2. mai 2023.

Jeg setter pris på muligheten til å svare dersom Kontroll- og konstitusjonskomiteen har spørsmål til det som er opplyst over eller ønsker ytterligere informasjon.

Vedlagt er tilskuddsbrev til Wergelandsenteret, habilitetsvurderingene som er gjort i saken, kontakt mellom meg og Frode Elgesem om Raftostiftelsen/habilitet, samt dokumenter knyttet til styreoppnevning i Wergelandsenteret. Jeg har også lagt ved en liste over offentlige

søknader, årsrapporter, invitasjoner osv., der jeg pga. omfanget ikke legger ved dokumentene. Disse kan ettersendes dersom det er ønskelig.

Med hilsen

Tonje Brenna

Dokumentet er godkjent elektronisk og påført statsrådets signatur